

از رهشای اخلاقی

در کتب سخن امام شیعه

عجب (خودپسندی)

۱- ثلاث دَرَجَاتٍ، وَثَلَاثُ كَفَارَاتٍ وَثَلَاثُ مُوَبِقَاتٍ، وَثَلَاثُ مُنْجِيَاتٍ... وَالْمُوَبِقَاتُ فَشْحُ مُطَاعٍ وَهَوَى مُتَّبِعٍ وَاعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ...

انتهای عشریه فی المواعظ العددیه / ۱۱۲، خصال ج ۱/ ۴۱، بحارج ۶۹/ ۳۱۴ مشکاة الانوار / ۱۴۸
سفینه البحار، ج ۲، ص ۱۶۰، وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۷۷

۲- الْفَرَحُ وَالْمَرْخُ وَالْخِيَلَاءُ كُلُّ ذَلِكَ فِي الشَّرِكِ وَالْعَمَلِ فِي الْأَرْضِ بِالْمَعْصِيَةِ.

تفسیر نورالقلین، ج ۴ / ۵۳۶

۳- [یا جابر] سَبِيلَ الْعُجْبِ بِمَعْرِفَةِ النَّفْسِ.

بحار ۷۸ / ۱۶۴

۱- سه چیز باعث بلندی درجه، و سه چیز، کفاره گناهان و سه چیز موجب هلاکت، و سه چیز نجات بخش می‌باشد... و اما (آن سه که) هلاک کننده است: ۱- بخلی که از آن تبعیت کنند، ۲- هوا و هوس که دنبالش روند، ۳- خودپسندی.

۲- خودپسندی، خودخواهی، فخرفروشی همه در ردیف شرک و گناهی است که در روی زمین انجام می‌گیرد.

۳ - ای جابر! با شناخت نفس، مانع پیدایش عجب باش.

۴- عن احدهما عليهما السلام قال: دَخَلَ زَجْلَانِ الْمَسْجِدِ إِخْدَاهُمَا عَابِدٌ وَالْآخَرُ فَاسِقٌ، فَخَرَجَا مِنَ الْمَسْجِدِ وَالْفَاسِقُ صِدِّيقٌ، وَالْعَابِدُ فَاسِقٌ، وَذَلِكَ أَنَّهُ يَدْخُلُ الْعَابِدُ الْمَسْجِدَ مُدْلًا بِعِبَادَتِهِ يَدُّ بِهَا فَتَكُونُ فِكْرَتُهُ فِي ذَلِكَ وَتَكُونُ فِكْرَةُ الْفَاسِقِ فِي التَّنَدُّمِ عَلَى فِسْقِهِ وَيَسْتَفِيرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ.

اصول کافی ج ۲ - باب العجب - / ۳۱۴، بحار ج ۶۹ / ۳۱۱، وسائل الشیعة ج ۱ - کتاب الطهارة، ابواب مقدمة العبادات باب ۲۳ - ص ۷۶.

۵ - یا جابر لا اخرجک الله من النقص والتقصیر

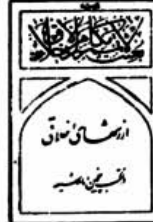
بحار ج ۶۸ / ۲۳۵، کافی ج ۲ / ۷۲، وسائل الشیعة ج ۱ / ۷۲، مشکاة الانوار / ۳۲۰

۴- از امام باقر (ع) یا امام صادق (ع) نقل شده که فرمودند: دو مردی که یکی عابد و دیگری فاسق بود، وارد مسجد شدند، وقتی از مسجد بیرون آمدند، مرد فاسق، صادق و صالح گشته و آن عابد، فاسق گردید، این برای آن بود که عابد چون وارد مسجد شد به عبادت خود نازید و تمام فکرش در این خلاصه گشت، ولی فکر فاسق به دنبال توبه و پشیمانی از کارهای زشت خویش بود و از خداوند عز و جل در باره گناهانی که مرتکب شده بود، آمرزش خواست.

سعیدی با اینکه اسمی از این دو امام بزرگوار نمی برد، مضمون این حدیث شریف را در بوستان به شعر درآورده است که در بخشی از آن چنین آمده:

سخن ماند از عاقلان یادگار ز سعیدی همین یک سخن گوش دار
گنهکار، اندیشه ناک از خدای بسی بهتر از عابد خودنمای
که آن را جگر خونشد از سوز درد که این تکیه بر طاعت خویش کرد
ندانست در بارگاه غنی سرافکنندگی به ز کبر و منی
بر این آستان عجز و مسکینیت به از طاعت و خویشتن بینیت

۵ - ای جابر! خداوند تو را از نقص و تقصیر بیرون ننماید! [تا دچار خودپسندی و تکبر نشوی].

۶- تَلَاتُ قَاصِمَاتِ الظُّهْرِ: رَجُلٌ إِسْتَكْتَرَ عَمَلَهُ وَنَسِيَ ذُنُوبَهُ، وَ
أَعَجَبَ بِرَأْيِهِ.

وسائل الشیعة ج ۱/ ۷۳، بحارج ۶۹/ ۳۱۴، خصال ج ۱/ ۵۵، مشکاة الانوار ص ۲۲۶
۷- من اشعار المنسوب الى ابي جعفر الباقر (ع)
عجبت من معجب بصورته وكان من قبل نظفة مذرة
وفي غد بعد حسن صورته يصير في القبر جيفة قدرة
وهو على عجه و نخوته ما بين جنبيه يدمل العذرة
انوار الربيع سيد علي خان الصدرالمدني / ۳۰۰

۸- لَا بَأْسَ أَنْ تُحَدِّثَ أَخَاكَ إِذَا رَجَوْتَ أَنْ تَنْفَعَهُ وَتُحْتَهُ، وَإِذَا
سَأَلَكَ هَلْ قُمْتَ اللَّيْلَةَ أَوْ صُمْتَ فَحَدِّثْهُ بِذَلِكَ، إِنْ كُنْتَ فَعَلْتَهُ، فَقُلْ: رَزَقَ
اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ، وَلَا تَقُولُ: لَا فَإِنَّ ذَلِكَ كِذْبٌ.

بحارج ۶۹/ ۳۲۲، سفينة البحار ج ۲ ص ۱۶۲

۶- سه چیز پشت آدمی را می شکند:

۱- کسی که عمل نیک خویش را بزرگ بشمارد.

۲- کسی که گناهان خود را فراموش کند.

۳- کسی که استبداد به رأی داشته باشد.

۷- از اشعار منسوب به امام پنجم (ع): تعجب می کنم از فردی که
بخاطر زیبایی صورت، مبتلا به خودپسندی شده در حالی که قبلاً نظفه ای
فاسد شدنی بود. و فردا هم - بعد از زیبایی صورت - در قبر به صورت
مرداری کثیف درمی آید و او در حال خودپسندی و نخوت، در شکم خود
حامل کثافات و قاذورات است!!

۸- امام (ع) فرمود: مانعی نیست در صورتی که امید داشته باشی
برادر دینیت را سودمند می افتد، از کارهای نیکت او را مطلع سازی، و اگر
وی پرسید که آیا شب برای نماز بلند شدی یا روز گذشته روزه گرفتی؟ او
را از حالت باخبر ساز و اگر برایش گفتی، بگو خداوند متعال این توفیق را
به من داد، و در جوابش مگونه، چون این، دروغ محسوب می شود.

۹- قَالَ (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): وَبَلَّ لِمَنْ يَخْتَالُ فِي الْأَرْضِ

يُعَارِضُ جَبَارَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ.

عقاب الاعمال - عقاب من مشی علی الارض اختیلا

۱۰- عن ابی جعفر (ع) عن النبی (ص) قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا

أَعْلَمُ بِمَا يَصْلُحُ بِهِ أَمْرُ عِبَادِي وَأَنَّ مِنْ عِبَادِي الْمُؤْمِنِينَ لَمَنْ يَجْتَهِدُ فِي عِبَادَتِي فَيَقُومُ مِنْ رِقَابِهِ وَلَدَيْدٍ وَسَادِيهِ، فَيَجْتَهِدُ وَيَتَعَبُ نَفْسَهُ فِي عِبَادَتِي، فَأُضْرِبُهُ بِالْعَاسِ اللَّيْلَةِ وَاللَّيْلَتَيْنِ نَظْرًا، مَتَى لَهَ وَإِقْتَاءً عَلَيْهِ فَيَنَامُ حَتَّى تَصْبِحَ، فَيَقُومُ مَا قَاتَا لِنَفْسِهِ زَارِيًا عَلَيْهَا، وَلَوْ أَخْلَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَا يُرِيدُ مِنْ عِبَادَتِي لَدَخَلَهُ مِنْ ذَلِكَ الْمُعْجَبُ بِأَعْمَالِهِ فَيَأْتِيهِ مَا فِيهِ هَلَاكُهُ بِعُجْبِهِ بِأَعْمَالِهِ، وَرِضَاةً عَنْ نَفْسِهِ حَتَّى يَظُنَّ أَنَّهُ قَدْ فَاقَ الْعَابِدِينَ، وَجَازَى فِي عِبَادَتِهِ حَدَّ التَّقْصِيرِ فَيَتَبَاعَدُ مِنِّي عِنْدَ ذَلِكَ، وَهُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ تَقَرَّبَ إِلَيَّ.

بخارج ۶۹/۳۲۱، وسائل الشيعة ج ۱ ص ۱۷۳

۹- امام پنجم (ع) فرمود: رسول خدا فرموده: وای بر آنکه در روی

زمین خودخواهی و خودپسندی نماید، و با جبار آسمانها و زمین [خداوند متعال] معارضه و مخالفت کند.

۱۰- از امام باقر (ع) نقل شده که رسول خدا (ص) گفتند: خداوند

متعال فرمود: من به اموری که بندگانم بدان اصلاح می‌شوند، آگاهم، و همانا از بندگان مؤمن من کسانی هستند که در عبادت کوشش می‌کنند و از خواب شیرین خود صرف نظر کرده و از رختخواب نرم خویش برخاسته و در عبادت من، خود را به تعب و زحمت می‌اندازند. لذا بخاطر لطفی که نسبت به او دارم یکی دو شب خواب را بروی غالب می‌کنم و او تا به صبح می‌خوابد و بعد از برخاستن، نفس خود را شمامت می‌کند، و اگر این لطف را نسبت به او اظهار نمی‌کردم و او آن عبادت را انجام می‌داد، عُجْب و خودپسندی، دامنگیرش می‌شد و او را به هلاکت می‌انداخت چون او می‌پنداشت که بر عابدین تفوق جسته و در عبادت از حد عادی فراتر رفته است و لذا بخاطر این رضامندی از خود و عجبش، از من دور می‌شد در حالی که می‌پنداشت به من تقرب پیدا کرده است.

بقیه در صفحه ۸۵

— ۶۳۰)، دارصادر، بیروت.

۳۳ — مجمع البحرين ومطلع النیرین فی غریب القرآن والحديث، فخرالدین بن محمد علی طریحی (م ۱۰۸۵).

۳۴ — مستدرک الوسائل، حسین بن محمد تقی، محدث نوری، (م ۱۳۲۰)، چاپ سنگی، تهران، ۱۳۲۱ هـ. ق.

۳۵ — معالم الدین وملذالمجتهدین، قسمت اصول فقه، حسن بن زین الدین عاملی (۹۵۹ — ۱۰۱۱)، فرزند شهید ثانی، چاپ تحقیقی مؤسسه انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۶ هـ. ق/۱۳۶۵ هـ. ش.

۳۶ — معجم الادباء، نام اصلی آن: ارشاد الاریب الی معرفة الادیب، یاقوت بن عبدالله حموی (۵۷۴ یا ۵۷۵ — ۶۲۶)، مکتبه عیسی البابی حلبی، مصر، ۱۳۵۵ هـ/۱۹۳۶ م.

۳۷ — مقدمه کتاب معالم العلماء، محمد بن علی ساروی، ابن شهر آشوب (۴۸۹ — ۵۸۸)، به اهتمام و مقدمه از عباس اقبال، چاپخانه فردین، تهران، ۱۳۵۳ هـ. ق.

۳۸ — منتقى الجمال فی الاحادیث الصحاح والحنان، حسن بن زین الدین، صاحب المعالم (۹۵۹ — ۱۰۱۱)، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، مؤسسه انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، قم، ۱۳۶۲ هـ. ش.

۳۹ — وفیات الاعیان، ابن خلکان احمد بن محمد (م ۶۸۱ هـ)، چاپ سنگی، ۱۲۸۴.

۴۰ — هدیه الرازی الی الامام المجدد الشیرازی، شیخ آقا بزرگ طهرانی (۱۲۹۳ — ۱۳۸۹)، انتشارات میقات، تهران ۱۴۰۳.

• جمیع القاب علماء اعلام، به جهت اختصار حذف گردید، جز القابی که جزء اسم بوده است.

بقیه از صفحه ۶۹

۱۱- قال (ع) قَالَ اللهُ سُبْحَانَہ: إِنَّ مِنْ عِبَادِي الْمُؤْمِنِينَ لَمَنْ يَسْأَلُنِي الشَّيْءَ مِنْ طَاعَتِي فَأُضِرِّفُهُ عَنْهُ مَخَافَةَ الْإِعْجَابِ.

بخارج ۶۹ به نقل از عدة الداعي ص ۱۷۳، مشكاة الانوار ص ۳۱۲، (با اختلاف در لفظ)، سفينة البحار، ج ۲ ص ۱۶۱ (نظير این روایت از امام باقر یا صادق علیهما السلام در وسائل الشیعة ج ۱ ص ۷۹)

۱۱- امام پنجم (ع) فرمود: خدای سبحان فرموده است: همانا از بندگان مؤمن من کسانی هستند که درخواست توفیق طاعتی دارند و من آنان را بر انجام آن طاعت موفق نمی‌کنم تا گرفتار عجب نگردند.